

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՊԱԾՄԱՆՆԵՐ:

ՕԴ ԵՐ ԼՈՅՍ:

Օդի ընդհանուր նշանակութիւնը: Միջնորդութիւնը շրջապատում է երկիրս շորս կողմից, կազմելով մի շերտ, 10 աշխարհագրական մղոնից աւելի բարձրութեամբ, նա բոլոր բուսականների և կենդանականների ամենաէական կենսական պայմանն է: Առանց նորա երկիրս նոյն մեռեալ լուսութեան մէջ կլինէր, ինչ որ է լուսինը: Առանց օդի երկրի վերայ թափուող արեւի ճառագայթները զուր տեղը պիտի անդրադառնային տիեզերքի անսահմանութեան մէջ, երկրի վերայ ոչ տաքութիւն պիտի լինէր և ոչ խոնաւութիւն, այսինքն կեանքի գոյութեան գլխաւոր և ամենաանհրաժեշտ պայմանները պիտի չլինէին: Այսպէս ուրեմն, միջնորդութիւն անշանաւոր յատկութիւններից մէկը այն է, որ նա բաց չէ թողում արեւի ջնուցիչ ճառագայթները և երկրի անդրադարձած տաքութիւնը, այլ մինչև մի որոշ աստիճանի թողնում ու պահպանում է նոցա: Հետեւաբար երկրի հաւաքած տաքութեան ու խոնաւութեան պահպանւն է հանդիսանում: Պարելի է ասել որ օդը աւելի հարկաւոր է մարդու քան թէ հացը: Մեր օրը երեք անգամ ենք միայն կերակուր ընդունում և բոլոր ընդունածներս 3 լիտրից աւելի չէ: Բայց մի րոպէում 14—15 անգամ օդ ենք ծծում և 24 ժամում մօտ 9000 լիտր օդ ներշնչում: Բացի նորանից օդի խոնաւութիւնը, բարեխառնութիւնը, շարժողութիւնը իրենց մարմնի շերտութիւն ստանալու վերայ ունեցած ազդեցութեամբ, նպաստում են մարմնի ջերմութեան հարկաւոր եղած աստիճանի պահպանութեանը: Ձնայելով այս ամենին, օդի բարձր նշանակութիւնը շատ անգամ մոռացութեան է տրվում: Մեր աւելի բնագլմամբ ենք օգուտ քաղում նորանից քան թէ նորա անհրաժեշտութիւնը իմանալով, միայն այն քամանակ ենք գնահատում նորան, երբ զգում ենք նորա պակաս կամ եղծուած լինելը:

Օդի բաղադրութիւնը: Օդը միայն այն ժամանակ կորող է կատարել իւր նշանակութիւնը, երբ նա ունի յայտնի որոշ բաղադրութիւն և յատկութիւն, որին յարմարեցրել է բնութիւնը մարդկային կազմուածքը: Այս պատճառով օդի կանոնաւոր բաղադրութեան պահպանութիւնը հասարակաց առողջապահութեան նշանաւոր խնդիրներից մէկն է: Մաքուր օդը մի քանի գազային նիւթերի խառնուրդ է, որոնք իրենց նշանակութեամբ բոլորովին տարբեր են:

Բորակածիւնը քանակութեան կողմից օդի գլխաւոր մասն է կազմում (78%-ից աւելի բովանդակութեամբ): Շնչառութեան համար այս գազը նշանակութիւն չունի և կենդանական գործարաններին հարկաւոր չէ: Այնուամենայնիւ նորա ներկայութիւնը օդի մէջ խիստ կարեւոր է, որովհետեւ նա նօսրացնում է օդի այն բաղադրական մասերը, որոնք պահպանում են կենելը (թթուածին), և որոց շատ խտութիւնը փնտսակար է լինում: Եւ

յիւրաքանչեւ թէ՛ Թեոփիլի մէջ արեւմտեան ստանցած թթուածնի քանակութիւնը կախուած չունի օդի մէջ եղած այդ գազի քանակութիւնից: Օդից հետեւում է թէ՛ մեր ուրիշ գազերով չանօրոգացած թթուածնի մէջ ևս կարող ենք չունի առնել: Բայց այսու ամենայնիւ մեր գործարանները յարմար չեն շարունակ մաքորթ թթուածնի մէջ լինելու:

Թոքերում թէ՛ բովանդակութեան կողմից մթնոլորտի մի հինգերորդ մասն է կազմում (21%)։ Այս գազի չափազանց մեծ նշանակութիւնը բնութեան մէջ այն է, որ նա ունի յատկութիւն միւս մարմինների հետ միանալու և նոցա փոփոխելու: Նորանով է որ բոլոր վառուածքներում և նորանից է յառաջանում և երկամի ժանգը: Ծառի ու դեղի տեխնիկը և լին, Անգլանի մարդու գործարանների մէջ ևս թթուածինը յայտնում է իւր ներգործութիւնը: Նա նպաստում է ընդունած կերակրային նիւթերի լուծուելուն և տալիս է նոցա այնպիսի դրութիւն, որով նոքա կարող են փոխարկուել մարմնի բազադրական մասերի և պահպանել նորա կենսական ընթացքը: Առանց թթուածնի կեանքը չէ կարող շարունակուել: Ասկիզանց չի փնչուէս հանգչում վառարանի կրակը: Երբ կարվում է օդի մեծ քանակութեամբ թթուածին պարունակող օդին մարդ կարող է առանց վնասի տանել միայն եթէ այդ քանութիւնը որոշեալ սահմանից չուրել չէ: Մինչև 14% թթուածին պարունակող օդը յարմար է շնչառութեան: Իսկ եթէ այս քանակութիւնը աւելի ևս նուազի, այն ժամանակ ներշնչութիւնը կսկսի դժուարանալ և վերջապէս կ'յառաջանայ լինելողութիւն: Բարեբաղդաբար թթուածինը մթնոլորտի մէջ երբէք այս անտիճանի չէ նուազում: Նորա քանակութեան տարբերութիւնը շատ քիչ է: Օդի մէջ թթուածնի բովանդակութեան անտիճանը Ազրանդեան ովկիանոսի ամերում նոյն է, ինչ որ Գերմանիոյ խորքերում: Փարիզի կեդրոնում օդը նոյնչափ թթուածին է բովանդակում, ինչքան և Ջուիցերիոյ ալպերի վերայ: Այսպէսով ցրվում է այն կարծիքը թէ լեռնային օդի կազդուրող գորութիւնը կախած է նորա թթուածնի բովանդակութեան շատութիւնից: Իսկ նորա բուն քանակութիւնը կայելով նորա ծովի մակերևոյթից ունեցած բարձրութեանը, յայտնի բան է, որ օդի նօսրութեան համեմատ պէտք է նուազի: Գրեթէ ցրտի մէջ ցրտացած և անբոյր Օդն և թթուածնի մի առանձին տեսակն է: Նորա տարբերութիւնը այն է, որ նա աւելի զօրաւոր անտիճանով է միանում միմեք մարմինների հետ և փոխում նոցա: Քան թէ բուն թթուածինը փնչուէս երեւում է օդնը մարդկային կեանքի պահպանութեան անհրաժեշտ պայմաններից չէ և այս յայտնի է արդէն նորանից, որ բնականութեան տեղիւրում երբէք այս գազից չէ դուրսում: Այսու ամենայնիւ օդնը հենի առողջապահական մեծ նշանակութիւն: որովհետեւ ոչնչացնում է օդի բոլոր գործարանաւոր խոտանուրդները: այնպէս որ մթնոլորտի օդի մաքրութեան համար մեր մեծ մասով պարտական ենք նորան: Օդի բովանդակած օդոնի շատ թէ (բիւր բաղադրութեան ազդեցութիւնը) համաճարակ հիւանդութեանց տարածման

վերայ, զեռևս ոչ քից արագացուած չէ: Օգոնի քանակութիւնը, օդի մէջ
 ենթարկուած է նշանաւոր փոփոխութեանց: Նա հաւարուում արտելապէս
 կայծակի ժամանակ, կարծակի օդոտկար ազդեցութիւնը մթնոլորտի մարդու-
 թեան վերայ՝ մնակ քամուէ անձրևի ազդեցութեան չէ կարելի վերագրել,
 Նա մասամբ կախուած է և օգոնից որ ելեքարականութեան ազդեցութեամբ
 առաջանում օդի մէջ: Այն յայտնի երևումէ, որ օգոնը շարունակ կազմուում
 և արագութեամբ անհետանում է բնութեան մէջ՝ որովհետեւ ամե-
 նայն տեղ նիւթեր գտնելով միանում է նոցա հետ: Օդի հասանքները
 շատ ձգւած քիչ հաւասարաչափութեամբ սփռուին նորան մթնոլորտի մէջ:
 Ածխաբոլորէ շատ քիչ քանակութեամբ է գտնուում մթնոլորտի մէջ:
 Ամենայն տեղ, ուր զննել են օդը բաց երկնքի տակ, գտել են որ օդի
 10 000 մասում 3—4 մասը միայն ածխաթթու է, աւելի շատ՝ հազիւ է
 պատահում: Միևեւ անգամ մեծ գործարանաւոր քաղաքներում, ուր
 հարիւրաւոր խողովակներ ամբողջ օրերով ծախ են արձակում ածխա-
 թթուի քանակութեան արտելից թիւնը շատ աննշան է: Այսին պէս
 սիւսահանքի տեղերում է մեծ քանակութեամբ գտնուում ածխա-
 թթուի գետնից անմիջապէս զանգուածներով է եխում (գոմոֆէտ-
 ներում мофет): Ածխաթթուային գազով անկորելի է շունչ առնել
 մարդս նորա մէջ խեղդուումէ իսկ կրակը հանգում: իսկ օդի մէջ դրո-
 նուած նորա աննշան քանակութիւնը բոլորովին անմնաց է մտք կարող
 է տանել ածխաթթուի մինչև անգամ մեծ քանակութեան կէտէ և թթուա-
 ծին շատ կայայն օդի մէջ: Համբերում ենք օդը շատ ածխաթթու է բո-
 վանդակում, այն ժամանակ են միայն գործարանները խեղդողութեան
 զգում: Երբ ճրագները աղօտանում են և այս պատահումէ այն միջոցին
 երբ ածխաթթուի բովանդակութիւնը օդի մէջ մօտաւորապէս 3—4%
 է հաւասար: Եւ մագնի, նոյնպէս խոց մագնիսի փայլումը որո նոյն
 2 րայի զոյնը ին մթնոլորտի բաղադրական մասերից ամենակարեւորն
 է: Նորա քանակութիւնը, նայելով կլիմային, տարաւոր ժամանակին, եղա-
 նակին, երկրի ծովերի, լճերի ելն, հետ ունեցած յարմարութեանը շատ
 զանազան է: Բայց միջին թուով ըստ բովանդակութեան մօտաւորապէս օդի
 1% է կազմում: Յուրա օդը չէ կարող այնքան զօգրչի պարունակել
 ինչքան արք օդը, որովհետեւ նա աւելի խիտ է: Նայումքն նորա մանրա-
 գոյն մասնիկները իրար աւելի մօտ են: Զերմութեան իւրաքանչիւր աստի-
 ճանք ջրի քանակութեան կողմից ունի մի որոշեալ բարձր կէտ (максимум):
 Ուր ջուրը օդի մէջ իրրեւ չափի կարող է բովանդակուել, երբ նա հասած է այս
 բարձր կէտին, այն ժամանակ մեր ասում ենք թէ օդը ջրային գոլորշիներով
 յագեցած է: Եթէ ջրային գոլորշիներով յագեցած օդի բաժնի շանուութիւնը
 ցածանում է, այն ժամանակ ջրի մի մասը կորցնում է իւր չափաւոր գրու-
 թիւնը: Այսինքն խափանում է փոխարկուելով փամփոշափակներ (ամպ և մա-
 ուտուղ) կամ կաթիլներ (անձրև): Ամենքը դիտեն, որ ամառը երկու-
 յեան ժամանակ խոնաւ կամ ճահճային տեղերում շատ անգամ երևում

ԵՆ մատախուղի շիրտեր զեանի վերայ տարածուած, այս մատախուղի
 կազմութեան պատճառը այն է, որ արևի մայր մանկելոց յետոյ օդը շու-
 տով գոլմանում և այլ ևս չէ կարող այնքան շոգեձև ջուր պարունակել
 իւր մէջ ինչքան առաջ, նոյն երևոյթն է պատճառ և այն անձրևներն
 որոնք հալաւային և արևմտահարաւային քամիներից քշուումեն արևմը-
 տեան Եւրոպայ, օգոստին հասանքները բերուումեն առք կողմերից, ունե-
 նումեն ջերմութեան բարձր աստիճան և երկար ժամանակ հստեկող մե-
 ծաղանդուած ջրերին (Աղլանդեան Ուելիանոսին և Միջերկրական ծովին)
 բովանդակուումեն իւրեանց մէջ բաւական մեծ քանակութեամբ ջրային գո-
 լորշիներն, հասնելով աւելի ցօրտ Իրկիրնիւն, նոքա շուտով խտանումեն և
 աւելորդ գոլորշիները (ջերմութեան աստիճանին համեմատ) անձրևի ձևով
 բաժանումեն, Այսու ամենայնիւ միջնորդաւ շատ քիչ անգամ, այն էլ
 փոքր ինչ ժամանակ միայն, յագեցած է լինում ջրային գոլորշիով, սովոր-
 ւաբար նա բովանդակում և ջրի քանակութեան այն մասը միայն (60—80 /)՝
 որ կարող էր բովանդակել ջերմութեան որոշեալ աստիճանի ժամանակ
 (յարաբերական խոնավութիւն), Զրային գոլորշիով յագեցնալու մօտ ե-
 ղող օդը մեզ իմեաւ է թուում, իսկ հակառակ դէպքում նա յառաջա-
 ցնում և չորութեան տպաւորութիւն, այսպէս ուրիշն միևնոյն քանակու-
 թեամբ ջուր բովանդակող օդը նայելով տաքութեան կամ ցրտութեան
 կարող է մեզ խոնաւ և չոր երեկ, որովհետև խոնաւ օդը քիչ ջրով էլ
 կարող է յագեցնալ, իսկ տաքին հարկաւոր է մեծ քանակութեամբ, 0-93
 գրամ ջուր բովանդակող մի խորանարդ մէտր օդը կէլսէոսի—20° ին արգէն
 ջրային գոլորշիով յագեցած է լինում, իսկ 7 20° աստիճան մի խորանարդ
 մէտր օդ յագեցնելու հարկաւոր է 17 գրամ, և եւս—5-ը օդի խոնավութեան
 1-ը խոնավութեան զբաղումն է ինչ օդի մէջ եղծ ջրի անհատն ունի յո-
 բաւելուն, 4-ը խոնավութեան է 1-ը, 5-ը Ծովից շատ հեռու եղող Բուր-
 լանդի վերայ, օդը սովորաբար չոր է, Երկրի մակերևոյթից մի քանի հա-
 զար մետր վեր բարձրացող օդագնացների շրջունները յետ դառնալու
 ճարձաբուած են լինում, վասն զի այնքան բարձրութեան օդը սաստիկ
 ցօրտ ու չոր է, Դատ հաւանական է, որ միջնորդի ամենաբարձր
 խոնակում ամենեւին ջուր չկայ, այն քան թէ մեծ մասով այն ամպերն ինչ
 Անճառ և երբ զօրաւոր կերպով նպաստումեն օդի խոնակութեան, Ան-
 տառների ժողովրդեան բարօրութեան վերաբերութեամբ անեցած ամենա-
 մեծ ծառայութիւններից մէկը այն է, որ նա գետնի մակերևոյթի վերայ
 պահպանում և մեծ քանակութեամբ միջնորդի մլտը, մասամբ աստիճան-
 նաբար գոլորշիացնելով և մոսաւմը, և ս գետնին ծծեցնելով, Այսպիսով
 անտառը նպաստում և աղբի, րնի կազմութեան, անտառուտ տեղերում
 երբեք օդը և գետնը այնպէս չեն չորանում, որ բոյսերը ոչնչացնեն,
 Անխորհուրդ անտառահատութիւնը ժողովրդեան հարստութեան և առող-
 ջութեան դէմ մեղանշել է, նորանով նախկին պողարեր տեղերը դառ-
 նում են անպիտան և անընտելի, զօրախտաւոր այս մի հասարակ

Ճշմարտութիւնը շատ քիչ էր ընդունուում իսկ շատ անգիտութեամբ մինչեւ
ցոյց տալով, որ անհասկացելի էր իրականութեան մասին իրենց
կարծիքները։ Եւ քանի որ իրականութեան անհասկացելիութիւնը Բացի ջրի
բաժանարարութեան փոփոխութիւնից, միջնորդութիւնը բաղադրութիւնը միշտ միւս
նշան է։ Այս փոքր ինչ կտրվել է թուում, որովհետեւ օգի թիւում անհասկացելի
կենդանիները են ապրում իսկ բուսական կանաչները յայտնաբերելով թեւեւ
ածխած թուում են ծծում։ Բայց բանն այն է, որ այս գաղափարը իրենց միջնորդութիւն
մէջ ունեցած կորստեան շարժումը նորից մերականացնում են մարդիկ և անա-
ստանները շատ թիւում անհասկացելի ընդունելով, ածխած թուում են ծծում անհասկացելի
տանջում։ Իսկ բոյսերը ածխած թուում ընդունելով թիւում անհասկացելի են արձակում
Գազերի այս քանակութիւնները որոշ մասին մէք խօսում ենք ինչքան
էլ որ ինքն ըստ ինքեան մեծ ինչիւն այսու ամենայնիւ օգի ընդհանուր
զանգուածի հետ համեմատելով շատ աննշան են։ Թիւում անհասկացելի բուսական
կուտիւնը միջնորդութիւն մէջ այնքան մեծ է, որ եթէ մինչեւ անգամ բոյսերը
շարունակ ընդունել են նորան, հազար հազար տարիներից յետոյ նորա քա-
նակութեան միայն մի մասը կապակսէր այսինքն 21/ից մինչեւ 20/ թիւում
բոլոր այս ժամանակամիջոցում հազար միլիոններ մարդիկ, բոլոր կեն-
դանիները և երկրի մակերեսի վերայ կատարուող փոփոխութեան և լուծ-
ման գործողութիւնները գործածել են նորան։

Այսպիսով օգի բաղադրական մասերի կանոնաւոր վիճակը ընդհանուր
պէս հետեւեալն է — Թիւում անհասկացելի շարունակ բաժանումը բոյսերից, բայց նշան
քանակութեամբ և շարունակ անհասկացելի մարդկանց և կենդանիների
շնչառութեամբ լուծման և փոփոխութեան գործողութեամբ ևն, որոց ամե-
նին նա գործակցում է — ածխած թուում միշտ և ամենայն տեղ կազմուում է
գործարաններում թիւների այրուելու, ներսւելու և փոփոխութեան ժամանակ
շնչառութեամբ բաժանումը մարդկանցից և կենդանիներից, իսկ միւս
կողմից ծծումը բոյսերից, վերջապէս բոլոր կանոնները և այժմ ոչ պակա-
սում է և ոչ անհասկացելի։

Շեշտաւորելով Օգի ամենագլխաւոր նշանակութիւնը մարդու համար
շնչառութեան մէջ է կայանում։ Շնչառութիւնը օգի գազերի և մարմնի
նիւթերի փոխանակութիւնն է, իսկ այս փոխանակութեան գործողութիւն-
ները նայելով կենդանու գործարաններին, զանազան կերպով է կատա-
րուում։ Միջանոցները ծնին առանձին օդային անցքեր, որոնք ձիւղաւոր-
ուում են բոլոր մարմնի մէջ։ Յուկը ընչում է շնչառութիւնը (քիմիա-
ներով), իսկ թաշտները և կաթնասունները — թոքերով։ Շնչառութեան
շարժողութիւնները կամքից անկախ կերպով են կատարուում — կամ ինչ-
պէս ընդունուած է ասել «մեքենական» են, և յառաջանում են հետեւեալ
կերպով — Անանքի պահանջութեան համար մարմնի մէջ կատարուող
բնաւորական գործողութեանց ժամանակ, որոնք յայտնի են «նիւթերի
փոխանակութիւն» անունով։ Թիւում անհասկացելի անգաղափար մտնում է և
կազմուում է ածխած թուում, որով գործարանները իրենցից հասող արիւ-

նից ստանում են թթուածինս իսկ նոր կազմուած ածխած թթուէն առիտ են նորան. Էտեւարար մարմնի հիւստեածքներից դէպի սիրտը և թոքերը վերագարձող արիւնը (արիւնեակային արիւն — *венозная кровь*) աւելի շատ ածխած թթու և աւելի քիչ թթուածին է լուսնդակութեամբ քան թէ արտից մարմնի շրջանների մէջ մկած արիւնը (շնչերակային արիւն — *артериальная кровь*)։ Այժմ հարկաւոր է ասել որ ուղեղի մի մասում (երկայնաձև ուղեղում) կայ մի տեղ, որ արեան բաղադրութեան փոփոխութեան վերաբերու թեամբ վերին աստիճանի գոյություն է. հենց որ արեան թթուածինը սաստիկ նուազում է և ածխած թթուն շատանում, ուղեղի այս մասերը գրգռուում են և ջղային թելերի օգնութեամբ, հեռագրով պատուէր տալու պէս, կուրծքի վանդակը լայնացնող մկանունքներին ստիպում են կարճանալ։ Մկանունքները իսկոյն կարճանում են, կուրծքի վանդակի բովանդակութիւնը մեծանում է թոքերի լայնանալով, նոցա մէջ դանուած օդը անօսրանում է և արտաքին օդը իւրեւ աւելի խիտ քիւի և բերանի միջոցով հոսում է դէպի շնչափողը և նորա ծիւղերից անցնելով մտնում է թոքերի փամփշտիկների մէջ և խառնուում է արդէն խառնուց նորա մէջ գտնուող օդի հետ։ Թոքերի փամփշտիկները ունին այնպիսի բարակ պատեր, որոնց միջով գազերը հեշտութեամբ են կարողանում թափանցել և շրջապատուած են ամենամալը արեւաաւար անօթեւերի ցանցերով, որով ունին այն բոլոր օրայմանները որոնք հարկաւոր են գազերի արիւնից թոքերի փամփշտիկների մէջ անցնելուն և ընդհակառակէն որ կատարուում է բնալուծական և բնագիտական ոյժերի աղակցութեամբ, որոց մասին այժմ խօսելու տեղը չէ։ Պաղերի այս փոխանակութիւնը վերին աստիճանի օգտակար է արեան, որովհետեւ թոքերի փամփշտիկներից արեան մէջ անցնող գազերի խառնուրդը շատ աւելի թթուածին և շատ նուազ ածխած թթու է պարունակում քան թէ այն գազային խառնուրդը, որ արիւնից անցնում է թոքերը։ Այսպէս ուրեմն շնչողական գործարանները անգաւար թթուածին են հասցնում արեան և նորա աւելորդ ածխած թթուն մղում են դուրս, որով արիւնը նորից ու նորից կարողութիւն է օտանալ մարմնի կենսական ընթացքները պահպանելու ապար ցլման ամալ քմից և վնասելու։

Մ բնութիւնը օդի մասին խոսելու։ Կարկաւոր է որ շնչելի օդը մաքուր լինի։ Մթնոլորտի օդը ըստ կարի լուս կերպով բաւականութիւն է առիտ այս պահանջին։ Իսկ նորա անսահման մաքրութեան համար խօսել տեղում կարելի չէ։ Ըստ բարձր և մարդկային բնակարաններից շատ հեռու եղող տեղերում անգամ օդը պարունակում է բնութեթիւ փոշենման կողմնակի նիւթեր, հասարակ տեղին անտեսանելի մարմիններից բաղկացած։ Որոնք մասամբ հանքային մասամբ էլ բուսական և կենդանական տեսակ ներին են պատկանում։ Առաջնային և կրային մասնիկների հետ միասին գտնուում են ամենատեսակ գործարանաւոր նիւթեր, զօս օսոյցի հատիկ ներ, թիթեանիկ, թեւերի թիւեր, բուսական սերմեր և ըն, թողոր այս նիւթ թելը օդի հոսանքներն են ժողովում դեանի մակերեսներից և շատ անգամ

քշում են նոցա հետևաւոր տարածք թիւներ, եթէ միմեկը օրը զեղա-
բամբակից (bata) անցկացնենք, այն ժամանակ կստանանք ամենամարդու
օրը Բաղի ալալու ելի խոշոր և բոլորովին անվաս փոշուց, միմեկը օրը
կարող է բովանդակել և վնասակար չի լինել: Այսպէս կարող են
լինել օրինակի համար Երեւանի Երեւանի (ժամատարի խօշորի կշիւ)
«Երեւան» (արեւ) հետախոյզներից շատերը նկարագրում են ամենափոքր
անկախների (пробок) ձևով: Երբեք է որ տեղային երկիրներում օրը
մանուշակաբույսի մայր մանուշակից յիտղ, բովանդակում են նոյնպիսի նիւ-
թեր (միագամաներ միագամ) և որոնք որ և իցէ կշռուակով ընկնելով մարդու
գործարանների մէջ (հաւանական է որ թոքերով): Երբեք են առաջա-
ցնում այսպէս միմեկը զոմայն բովանդակով զարմար իմացողները:
Միմեկը մարդու թիւներ ամենից աւելի մարդկային բնակչու թիւանց մօտ
է պահած լինում: Բաղաքների օրը երբեք մարդու չէ լինում: Ամենքին
յայտնի է քաղաքների աների վերայից կախում, և ամառի նման անթա-
փանցիկ միմեկը ևս խառնուրդ է ծուխի և փոշուի: Հաս մեծ
քանակութեամբ յառաջանում են քամուց և կառքերից և բարի ամենա-
փեսակ պատահական խառնուրդներից, բովանդակում են իրենց մէջ ան-
տարակոյս և ձեւադր, մանր աւաղ, և սալաշարակներից, քերքած մաս-
նիկներ, ևս այնքան վնասակար չէ, ինչքան որ անասնորդ է աշքերը զբո-
ղումով և կոկորդի մէջ յառաջացնում շարութեան զգացմունք, ամառ
ժամանակ սալաշարակների կանոնաւոր մարմնի թիւներ և փողոցների յա-
ճախ ջրիլը բաւական նոյնաստիճան յայտնաբերութեան նաւապետին:
Գործարանաւոր քաղաքների օրը մեծ քանակութեամբ մանր չէ լինում
և արտաւանդում: յայտնի է որ անդրիական շատ քաղաքներում
անկարելի է պատահանները բաց լինել: Երբեք հաւայն ժամանակ
թափողած ես լինում սենեակների մէջ այս փոշին չնկնէ: Այս ամառային
միմեկը երբեմն այնպէս թանձր է լինում որ դժուարացնում է լոյսի տա-
րածութիւնը և մինչև անգամ բոլորովին խափանում արեւի բնական արծա-
նեղութիւնը: Ծառազույթները ևս պատճառով էլ լուսանկարները ահա-
ճութեամբ են իրենց խառնութիւնը գործարանաւոր քաղաքների կեդրոնե-
րում հաստատում: Ենչպէս թեւան գործարանները Երեւանից կարող են
վնասուիլ և եթէ օրն առաջ մէջ բովանդակում քաղաքային սոսի մասնիկ-
ները ընկնեն թոքերի միջև խորին մասերը: Բայց բարեբաղդարար պոփո-
խարար այս չէ պատահում: Երբեք հետեւ ամառային փոշին նստում է թիւի բե-
րանի կոկորդի մէջ և յիտղ թիւիւս կամ հազարուս դուրս է սլուում:
Այս և անգամ իջնալիս և ցարձմունքի և անգամ քաղաքում և քաղաքի
էրեւանի առաջացնելով նշանաւոր կերպով նպաստում են օդի ապակեան-
ութեանը: Հաս քաղաքներում զեւ մինչև հիմա կղած քաղմաթիւ մասնաւոր
սպանդանոցները սարսափելի գարշահատութեամբ ապակեանում են փողոցնե-
րի օդը նոյնպէս և քաղաքների մէջ գտնուած գաղտնի գործարանները
ծառանդները միմեկը գործարանները, թափաքանները, ներկանոցները և ին-

բաւական վերադառնալ օգի մաքրութեանը, Սորա հին նախապետական ժամանակի սովորութեանց մնացորդներն են, երբ անպիտան արհեստների գործարանատէրները հրաման անէին իրենց հարեանների կեանքը անարգել թունաւորելուն, և ամենեւին զարմանալի չէ որ այժմ երբ նոքա ստիպուած են հեռանալ այս իրաւունքից՝ ըստ կարի զմեզ դուրսէն խնամողական տափկանքով թեան կարկազրութեանց։ Դժուարաբար գեո. և ս. մեր մէջ բաւական արմատացած չէ այս համարացողութիւնը թէ հասարակաց առողջութեան օգտի համար անհրաժեշտ էղած օղի մաքրութիւնը մասնաւոր անձանց կամ քի խաղալիք չպէտքէ քստնայ։ Ժանկալի էր որ օրէնսդրութիւնը գործարաններ ըստալու թողնու թեան համար պայմանների հաստատելու որ կամ բնակարաններից հարկաւոր եղածին հալի հեռու հաստատութիւն նոքա և կամ իրենց՝ օղը ապականող արտադրութիւնները անմիջապէս անելու միջոց ունենային։ Այս որահանջը որ մի քանի անգ արգէն օրէնքի զօրութիւն է ստացելը այժմեան արտադրատեղիներ ըստալու ընդհանրաւորութեան քաղաքացիական բոլորովին կարելի է կատարել։ միայն թէ գործարանատները ամենատեսակ միջոցներով աշխատում են խախտել նորան որոգհեաւ ստիպուած պիտի լինին աւելորդ ծախսեր անելու։ Հասարակութիւնը, գեո. բոլորովին հասկացած չէ թէ օգի մաքրութեան համար հոյ անելը որ հասարակաց սեփականութեան է, քաղաքական պարտականութիւններից ամենակարեւորն է։

Գեո. և գ. մ. մեկը, ինչպէս որ շատերն են կարծում իրենց գործը շինելով անտեսիկ ստիպանում են միջնորդի օղը, Բոյց հաստատ կարելի է պահել որ այս կողմից հասարակաց առողջութեան ստիպանցող վտանգի մասին անսանձերը շատ անգամ չափազանցացրած են լինում և գերեզմանների և կաշիքների և կիւղի և անիւ նորա վնասների տեսական ելեղի թեմերի վերայ է հիմնուած քան թէ ստիպելու արտ. և շատ քաղաքներում (Փարիզ, Բիւրսնի, Բրէսլաւ և ընդ) շատ անգամ օգի մաքրութեան գէմ գերեզմանների ունեցած վնասակար աղղիցութեան մասին գանդատներ բարձրացրին, բայց մասնաւոր քննութիւնները միշտ ցոյց տուին որ այսպիսի դէպքերում գերեզմանների գործածութեան եղանակն է վատ եղած նոքա լեցուած են եղել դիակներով և իւրաքանչիւրի մէջ մի քանի մեծի թաղուած են։ Իսկ երբ գերեզմանների գործածութիւնը կանոնաւոր է եղած այն ժամանակ, ինչքան մեղ յայտնի է երբեք օգի ապականութեան մասին գտնուած չէ ծագել։

(Բ. Բ. Բ. Բ.)

(Կ. Կ. Կ. Կ.)

ԲՈՂ. ԵՒ ՊԱՊԱԿ. ՔԱՐՈՂԻՉՆԵՐԻ ՀԱԿԱ. — ՍՈՒՔԵԼՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՆՈՅԱ ՊԱՇՏՊԱՆՆԵՐ

Հայաստանից Բաքուի կողմէն ստորո եկեղեցին ահա 1800 տարի է որ ապրուակ երկրիս վերայ անտայթաք մնալով Բաքուի անդ Աւետարանա-